

Etnicita, národ, nacionalizmus

Komparatistika 2018/19

Od štátu k národnému štátu

- legitimizácia dnešných štátov je založená na spoločenstve rovnoprávných občanov
- rozdiel oproti impériám, kráľovstvám, mestským štátom a teokraciám minulosti
- impériá neexistujú, teokracie boli zvrhnuté, pár monarchií existuje na Blízkom východe
- koncept národného štátu: revolučný projekt vo FRA a USA, dnes je normou
- ako a prečo sa moderné štáty transformovali na národné štáty?

Nacionalizmus ako legitimizácia

- existuje množstvo teórií vysvetľujúcich vznik národov a štátov a nacionalizmu
- **E. Gellner:** doktrína, ktorá hlása, že národná a štátna jednotka by mali byť zhodné (kongruentné)
- otázna je ich explanačná sila, keď pozeráme na vznik štátov a národov v globálnom merítku a nie len cez skúsenosť Európy

E.Gellner (1983)

- nacionalizmus ako dôsledok prechodu od agrárnej k industriálnej spoločnosti
- vyžaduje mobilnú a flexibilnú pracovnú silu
- tá potrebuje štandardizované vzdelanie v jednotnom médiu/jazyku
- štátna administratíva produkuje jednotnú a homogenizovaný jazyk s jednotným jazykom

E.Gellner (1983)

- modernizácia nezasahuje všetky geografické oblasti krajiny v rovnakom čase
- vidiecke obyvateľstvo, ktoré prichádzalo do industriálnych centier, narážalo na rozvinutú kultúru a ľudí hovoriacich iným jazykom
- výsledkom bola nevôľa, rozhorčenie a často alternatívny projekt národa/štátu
- podobným procesom prešli aj kolónie: industrializácia delegitimizovala tradičnú hierarchiu, rasa ako indikátor nerovnosti

M. Hechter (2000)

- rozdiel medzi nacionalizmom budujúcim štát (state-building) a nacionalizmom periférie (secesionistický, resp. periférny)
- prvý asimiluje/integruje rozličné kultúry do jednej, výsledok úsilia aktuálnych vládcov o homogenitu
- druhý zdôrazňuje kultúrnu odlišnosť periférneho obyvateľstva, smeruje k novému štátnemu útvaru, často reakcia na prvý

B. Anderson (1991)

- kľúčová je úloha tlačového kapitalizmu (print capitalism)
- vznik tlače/denníkov a rozšírenie gramotnosti, schopnosť čítať v domácom jazyku, vedú k ***imagined community***
- ľudia začínajú sami seba chápať ako spoločenstvá, ktoré zdieľajú pôvod a spoločné politické smerovanie

B. Anderson (1991)

- národ je spoločenstvo vzniknuté v našich predstavách, ktoré podnecujú moderné masovokomunikačné technológie:
- kníhtlač produkuje masovú dennú tlač
- masová románová literatúra a pod.
- analýza juhových. Ázie: kolonisti rozšírili vzdelávací systém v administratívnych jednotkách, ktoré nemali etnický základ
- administratíva + kultúra = nadeťnické národy

L. Greenfeld (1992)

- nie hlboko zakorenené socioekonomické faktory, ale “dynamické premenné” hrajú úlohu pri šírení nacionalizmu
- mocenská konfigurácia domácich aktérov
- nacionalisti v rôznych častiach sveta “imitovali” nacionalizujúce procesy v krajinách, s ktorými mali dlhodobé väzby
- TUR a JAP (NEM), AFR (FRA a BRIT), Kurdi a Arabi (TUR)

Empirické testovanie nacionalizmu

- Wimmer a Feinstein (2010): väčšina teórií má len obmedzenú platnosť
- nie Gellner: množstvo nár. štátov vzniklo pred modernizáciou a množstvo modernizovaných spoločenstiev nemalo štáty
- nie Anderson: gramotnosť a nezávislosť spolu empiricky súvisia inak než tvrdil
- územia s provinčnou správou nevedli častejšie k vzniku národných štátov než územia bez nej

Wimmer a Feinstein (2010)

- kľúčová je relatívna mocenská pozícia nacionalistických aktérov a predstaviteľov etablovaného štátu, plus jeho medzinárodná pozícia
- nár. štát vzniká, ak nacionalisti dokážu prevziať/pohltiť existujúci režim, bez ohľadu na socioekonomické okolnosti
- úspech pravdepodobnejší ak je štát vojensky oslabený alebo ak majú nacionalisti dlhý čas na pôsobenie (mobilizácia a delegitimizácia)

Wimmer a Feinstein (2010)

- tento proces mobilizácie a delegitimizácie je úspešnejší, ak v okolí už vznikajú nové národné štáty: geografická blízkosť alebo vznik štátov v rovnakom impériu
- to ukazuje na dôležitosť interakcií aktérov aj na silu imitačných procesov (Greenfeld)

When is a Nation?

- viac pozornosti sa venuje otázke “čo je národ”, W. Connor ale pripomína, že rovnako dôležitá je aj otázka, kedy (už) môžeme hovoriť o národe
- väčšina, ak nie všetky národy, sú produktom rozmanitých etnických elementov
- základom národnej identity je presvedčenie jej držiteľov, že zdieľajú spoločných predkov (pričom národ je najväčšia takáto skupina)
- Viera v spoločných predkov nie je výsledkom racionálneho poznávania, ale emočného a intuitívneho poznania

When is a Nation?

- navyše, národná identita je výsledkom sebavnímania más, nie elít
- pritom sú/boli to práve elity, ktoré formulovali predstavy o národe, dokumentovali jeho slávnu históriu, súčasné nespravodlivosti a budúci rozkvet
- formovanie národa je výsledkom procesu, k jeho završenie nedochádza/nedošlo vždy, a tam, kde k nemu došlo, ide o relatívne nedávny fenomén
- kľúčovým nástrojom je štát, kľúčovým mechanizmom je vzdelávanie a vojna

When is a Nation?

- E. Weber dokumentuje, že väčšina malomestského a rurálneho obyvateľstva sa nepovažovala za Francúzov ešte na konci 19. storočia, v niektorých prípadoch až do I. svetovej vojny
- prisťahovalectvo do USA 1880-1910 a záznamy (sebadeklaratórne) imigračných úradníkov dobre dokumentujú dominanciu provinčných a lokálnych identít ľudí z východnej a južnej Európy:
- Gorali, Kašubovia, Slezania (POL), Slavóni, Dalmatínci a Istrijci (CHOR), Neapolčania, Kalábrijci (TAL), Šarišania, Zemplínčania (SVK) a pod.

When is a Nation?

- prisťahovalci z Nizozemska (1860-1880) identifikovaní s pôvodnými lokalitami, hovorili miestnymi dialektmi, zachovávali miestne zvyky, nazývali svoje americké usadlosti podľa svojich pôvodných dedín
- až po dlhom období v Severnej Amerike prestali mať kľúčové postavenie v ich sebaidentifikácii a zmenili sa na potomkov prisťahovalcov holandského pôvodu
- Hobsbawm: “traditions are commonly invented”, v masovom merítku v Európe cca 1870-1914, spojené s premenou obyvateľov na občanov (vlajky, hymny, uniformy)
- Billig: banal (everyday) nationalism

Etnicita a jej pôvod

- primordializmus (etnicita je dejinne prítomná, rigídna) vs. konštruktivizmus (etnicita je náhodná a podmienená – F. Barth)
- Hale (2004): skupinové správanie je automatickou súčasťou ľudských aktivít, identita je “sociálny radar”, ktorý ľuďom pomáha orientovať sa (redukcia neistoty)
- keď je ľudský osud zviazaný s príslušnosťou k nejakej skupine, identita zosilnieva

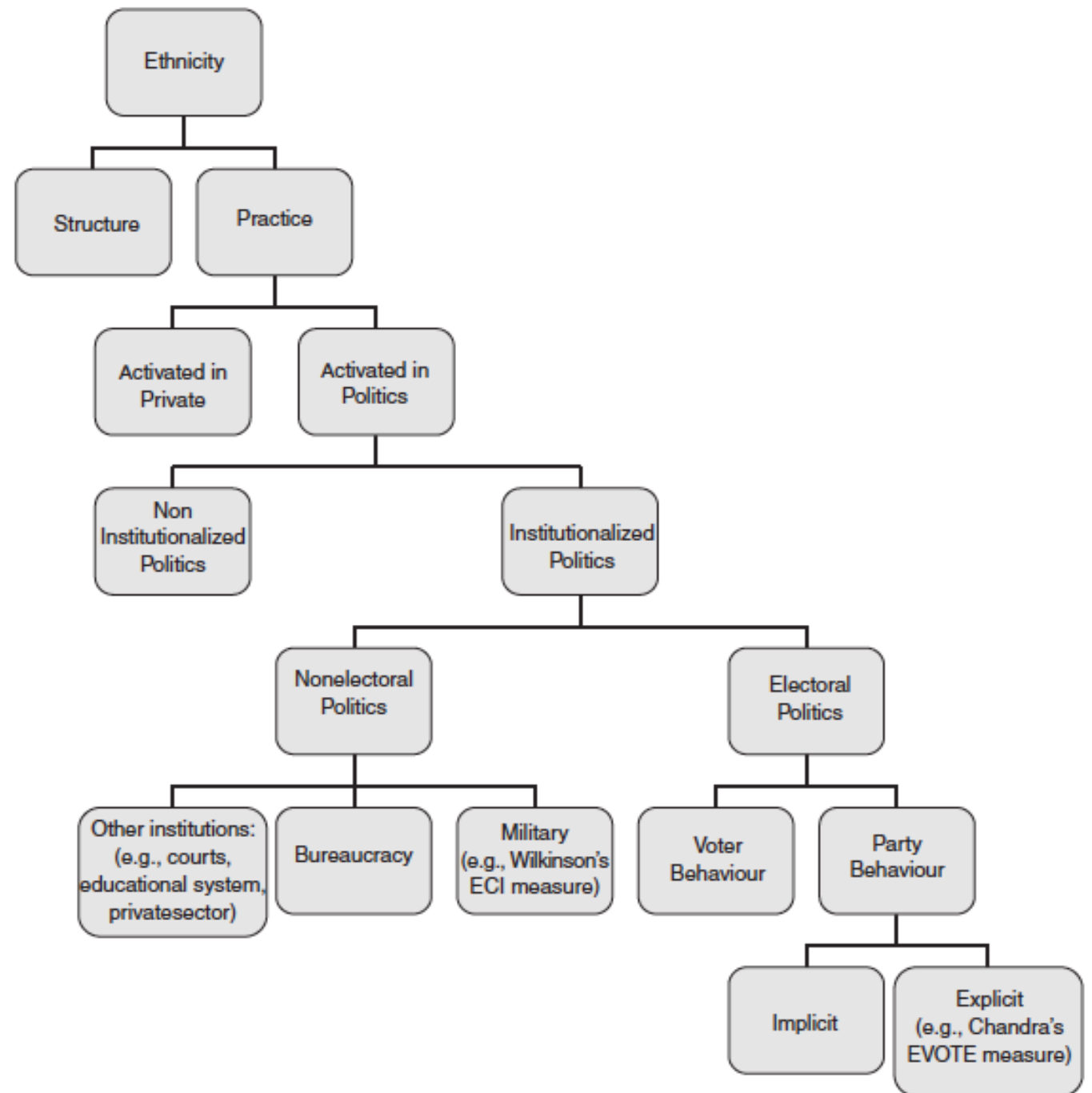
Etnicita a jej pôvod 2

- etnicita je významná identita, pretože:
- (1) zahŕňa komunikačné bariéry (jazyk)
- (2) (niekedy) zahŕňa fyzické rozdiely
- (3) 1. a 2. sú často teritoriálne koncentrované
- (4) symboly etnickej identity sú zdieľané celou komunitou
- (5) identita sa mení, identifikácie a významy sú “manipulovateľné” elitami aj samotnými jednotlivcami

Etnicita a jej pôvod 3

- etnicita je jeden z najčastejšie používaných konceptov v modernej analýze, čo presne ale znamená?
- Chandra a Wilkinson (2008): kategória, v ktorej *atribúty spoločného pôvodu* sú nevyhnutnou podmienkou príslušnosti k etniku
- rozdiel medzi etnickou štruktúrou a etnickou praxou

- **štruktúra** – statické atribúty, viazané na spoločný pôvod, (napr. jazyková odlišnosť)
- **prax** – dynamické atribúty, použitie niektorej z identít ako návod na svoje konanie
- etnická štruktúra populácie je krátkodobo ťažko meniteľná, ale môže sa časom zmeniť, pretože etnická prax je založená na aktivovaných kategóriách
- spúšťačom môžu byť politické inštitúcie, pracovné príležitosti, sociálne interakcie a pod.

Etnicita a jej pôvod 4

- štruktúra – statické atribúty (napr. jazyková odlišnosť)
- prax – dynamické atribúty, napr. podiel hlasov pre etnické strany v súťaživých voľbách
- napr. “mobilizácia etnických identít pol. stranami vo voľbách koreluje s vypuknutím občianskej vojny (dôsledok etnickej **praxe**, nie etnickej štruktúry!)
- vzťah medzi štruktúrou a praxou je nejasný

M. Shayo: dôsledky etnickej identity

- národná hrdosť súvisí s nižšou mierou redistribúcie a naopak, demokracie s menšou mierou národnej hrdosti redistribuujú vo väčšej miere
- výsledky sú významné nielen na agregovanej, ale aj na individuálnej úrovni
- členovia (identitných) skupín majú sklon rozhodovať sa v súlade s očakávaním vlastnej sociálnej skupiny
- a zároveň sú ochotní obetovať niektoré materiálne zisky v záujme zvýšenia statusu celej skupiny
- tento altruizmus sa ale týka len členov vlastnej skupiny, nie je univerzálny

M. Shayo: dôsledky etnickej identity

- na rozhodovanie nepôsobia len úzke ekonomické záujmy ale aj skupinová identifikácia (národná a triedna identita),
- pri stotožnení sa so skupinou hrajú úlohu:
- **status skupiny**, t.j. relatívna pozícia skupiny na tej dimenzii, ktorá je pre jednotlivca dôležitá (napr. ak je pre mňa dôležitá "spotreba", tak skupina, pre ktorú je charakteristická vysoká miera spotreby, má pre mňa vyšší status než iné skupiny)
- vnímanie **blízkosti, resp. vzdialenosti** medzi jednotlivcom a ostatnými členmi skupiny: ak je moja blízkosť k "bežnému, priemernému" členovi skupiny väčšia než vzdialenosť od neho, budem sa považovať za príslušníka takejto skupiny

M. Shayo: dôsledky etnickej identity

- vo vzťahu triednej a národnej identity a postojom k redistribúcii sú možné dva stavy (ekvilibrá):
- **identifikácia so „svojou“ triedou**, tj. uprednostnenie zvýšeného zdaňovanie/prerozdelenie a v jeho dôsledku sa zvyšuje status skupiny, čo zase posilňuje triednu identifikáciu
- **identifikácia so svojím národom** než s nižšou sociálnou triedou, ktorá je jeho súčasťou, menej preferujú prerozdelenie (zdaňovanie) a v dôsledku toho je aj identifikácia s nízkopríjmovou sociálnou skupinou naďalej menej atraktívna

M. Shayo: dôsledky etnickej identity

- tieto stavy sú ekvilibriá (teória rac. voľby) a ich zmena je možná len zmenou vonkajších faktorov
- hrozba pre národnú bezpečnosť vedie k pocitu, že "sme všetci na jednej lodi" - bohatí aj chudobní - to znamená, že menej pozornosti sa venuje triednej identite a podpore pre zdaňovanie a prerozdeľovanie
- naopak v situácii strádania alebo nejakých katastrof, v dôsledku ktorých nadmerne trpia príslušníci nižších vrstiev, povedie identifikácie týchto ľudí s príslušníkmi svojej sociálnej skupiny a k ich zvýšeným požiadavkám na prerozdeľovanie a zdaňovanie)

M. Shayo: dôsledky etnickej identity

- model vysvetľuje napr. situáciu v USA, kde sa nízkopríjmové skupiny nadštandardne vysoko identifikujú s národom a len v malej miere preferujú prerozdelenie prostredníctvom daní
- tiež vysvetľuje, prečo v západnej Európe veľká časť voličov sociálnodemokratických strán prešla k podpore (radikálnej) protiimigrantskej pravice:
- prisťahovalci, väčšina z nich príslušníci nízkopríjmových skupín, "exogénne" prispeli k nižšej sociálnej triede s charakteristikami, ktoré zvýšili dištanc iných príslušníkov nižšej triedy od tejto skupiny a posilnili ich identifikáciu s inou (národnou) skupinou